

AN'ANAVIY VA KOOPERATSIYA TAMOYILI ASOSIDA INGLIZ TILINI O'QITISHNING QIYOSIY TAHLILI

Sharopov Sh.Sh.

BuxDU tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.057>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitishda an'anaviy va kooperatsiya tamoyili asosidagi yondashuvning qiyosiy tahlili berilgan. Shuningdek ushbu maqolada ingliz tilini kooperatsiya tamoyili asosida o'qitishda mashq va topshiriqlarning o'rni, retseptiv, produktiv til ko'nikmalarini o'rganishga mo'ljallangan texnologiyalar to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Tayanch so'z va iboralar: ta'lim, o'qitish jarayoni, an'anaviy o'qitish, kooperatsiya tamoyili, retseptiv, produktiv, til ko'nikmalari, mashq va topshiriqlar, tanqidiy fikrlash.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТРАДИЦИОННОГО И СОВМЕСТНОГО ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Шаропов Ш.Ш.

научный сотрудник БухГУ

Абстрактный. В данной статье проводится сравнительный анализ традиционного и кооперативного подходов к обучению английскому языку. Также в данной статье представлена информация о роли упражнений и заданий в обучении английскому языку по принципу сотрудничества, технологиях обучения рецептивным и продуктивным языковым навыкам.

Ключевые слова и фразы: образование, учебный процесс, традиционное обучение, принцип сотрудничества, рецептивные, продуктивные, языковые навыки, упражнения и задания, критическое мышление.

COMPARATIVE ANALYSIS OF TRADITIONAL AND COOPERATIVE ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Sharopov Sh.Sh.

Researcher of BukhSU

Abstract. This article provides a comparative analysis of the traditional and cooperative approaches to teaching English. Also, this article provides information on the role of exercises and tasks in teaching English based on the principle of cooperation, technologies for learning receptive and productive language skills.

Key words and phrases: education, teaching process, traditional teaching, cooperative principle, receptive, productive, language skills, exercises and tasks, critical thinking.

Bugungi kunda eng ko'p tarqalgan ta'lim tizimlaridan biri an'anaviy ta'limdir. An'anaviy ta'lim atamasi 17-asrda shakllangan bo'lib, o'qitishning o'quv xonasida tashkil etishni anglatadi. Y.A. Komenskiy tomonidan yaratilgan va hozirgacha dunyo maktablarida keng tarqalgan ta'lim tizimidir. An'anaviy o'qitishning shubhasiz afzalligi - qisqa vaqt ichida katta hajmdagi ma'lumotlarni etkazish qobiliyatidir. Bunday o'qitish bilan o'quvchilar bilimlarni uning haqiqatini isbotlash usullarini ochib bermasdan, tayyor shaklda egallaydilar. Bundan tashqari, u bilimlarni o'zlashtirish va qayta ishlab chiqarishni va ularni o'xshash vaziyatlarda qo'llashni o'z ichiga oladi, qisqa vaqt ichida jamlangan shaklda talabalarni fan asoslari bilimlari va faoliyat uslublari namunalari bilan qurollantirish imkonini beradi;

- bilimlarni o'zlashtirishning mustahkamligini va amaliy ko'nikma va malakalarning tez shakllanishini ta'minlaydi;

- bilim va malakalarni o'zlashtirish jarayonini bevosita boshqarish bilimda bo'shliqlar paydo bo'lishining oldini oladi; An'anaviy ta'limning afzalliklari bulgani kabi uning bir qator kamchiliklari bor ayniqsa, bunday kamchiliklar ingliz tilini o'qitishda yaqqol ko'zga tashlanadi.

- fikrlashdan ko'ra xotiraga ko'proq e'tibor qaratish («xotira maktabi»);

- ijodkorlikni, mustaqillikni, faollikni rivojlantirishga ko'p hissa qo'shmaydi;
- axborotni idrok etishning individual xususiyatlari yetarlicha hisobga olinmagan;
- o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi munosabatlarning subyektiv-ob'ektiv uslubi ustunlik qiladi.

Kooperativ ta'limning ingliz tilini o'rganuvchilar muvaffaqiyatiga ta'sirini aniqlash uchun O'zbekistonda to'rtta o'rta maktabda 12 haftalik tadqiqot o'tkazildi. Ushbu tadqiqot samaradorligini tekshirishga qaratilgan ingliz tilini chet tili sifatida o'quvchilarga nisbatan kam o'rganilgan kontekstda grammatik kompetentsiyasini rivojlantirishda hamkorlikda o'rganish metodidan qo'llanildi. Xususan, ushbu tadqiqot ingliz tili grammatikasini o'rganish bo'yicha an'anaviy o'qitish bilan solishtirganda hamkorlikda o'rganishning talabalar muvaffaqiyatiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot an'anaviy sinflarda (kichik guruhlarda) ishlaydigan tengdoshlari bilan solishtirganda hamkorlikda o'rganish guruhlari hamkorlikda ishlashda talabalar ingliz grammatikasini chet tili sifatida qanday o'rganishlari haqidagi bilimlarga hissa qo'shdi. Ushbu tadqiqotda Buxoro shahridagi to'rtta o'g'il bolalar o'rta maktabining 14-15 yoshli 139 nafar o'ninchi sinf o'quvchilari ishtirok etdi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ingliz tilini hamkorlikda o'qitish muhitida (eksperimental guruh) va ingliz tilini an'anaviy kichik guruh usulida (nazorat guruhi) o'rgangan talabalar o'rtacha ballari o'rtasida statistik jihatdan sezilarli farq bor. Bu farq eksperimental guruh foydasiga. Biroq, natijalar shuni ko'rsatdiki, eksperimental sinf o'quvchilari va nazorat guruhi o'quvchilari o'rtasida ingliz tilidagi imtihondan oldingi ballari o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli farq yo'q. Hozirgi kunda hamkorlik metodi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar keng miqyosda olib borilyapti. "Ingliz tilshunosi Slavin o'rta va boshlang'ich maktablarda to'rt haftadan ko'proq vaqt davomida hamkorlikda o'rganish usullaridan foydalangan holda 70 ta tadqiqotni ko'rib chiqdi va tadqiqotlarning 61 foizi o'quvchilar hamkorlikda o'rganganlarida o'zlariga qaraganda yaxshiroq natijalarga erishganligini ko'rsatdi" [1,275]. Bundan tashqari, "Tayvanda o'tkazilgan tadqiqotlar, ko'plab tadqiqotchilar tomonidan ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash, motivatsiyani oshirish va hamkorlikda o'rganish orqali maqsadlarga erishish mumkinligi tasdiqlangan" [2,389].

Tadqiqotlardan tushunishimiz mumkinki, o'quvchilarning hamkorlikda o'rganish orqali motivatsiyasi va nutq qobiliyatlarini oshirish mumkinligini ko'rish mumkin. Kooperativ o'rganishdagi tadqiqotlar dunyoning bir qator rivojlangan davlatlarida ham olib borildi. Buning yorqin ifodasi sifatida Tayvanda o'tkazilgan tadqiqotlar motivatsiya va nutq qobiliyatlarini hamkorlikda o'rganish orqali oshirish mumkinligini ko'rsatdi. Ushbu tadqiqotlar Tayvandagi kichik va yuqori sinf o'quvchilarida ularning hamkorlikda o'rganishlari va ularning o'qish motivatsiyasiga ta'siri bo'yicha o'tkazildi. Vetnamda esa "tilshunos Dang va Pham o'rta darajadagi talabalar o'rtasida hamkorlikda o'qitish bo'yicha turli xil tadqiqotlar o'tkazdi, ular talabalarining tajribalari va idroklarini tahlil qildilar. Natijalar shuni ko'rsatdiki, hamkorlikda o'rganish natijasida til ko'nikmalari yaxshilangan, shaxslararo munosabatlar rivojlangan va ijodiy fikrlash rag'batlantirilgan". [3,97]. Biroq, Bockning fikricha barcha tadqiqotlar hamkorlikdagi ta'limni qo'llab quvvatlamaydi. Uchinchi darajali Vetnam EFL sinflarida hamkorlikda o'qitish pedagogikasi bo'yicha tadqiqotlar o'tkazildi va talabalar o'qituvchilar bilan hamkorlik qilishni istamasligini aniqlandi.

Ma'lumki, chet tili mashq va topshiriqlar yordamida o'rganiladi, shuning uchun ham an'anaviy ta'limni samarali tashkil etish uchun taklif etilgan texnologiyalarda mashqlar tizimi yaxshi samara berganligini ko'rish mumkin. Bunda har bir kishi bilan alohida alohida ish olib boriladi. Biroq, kooperatsiya tamoyilida esa guruh bilan ishlash orqali ta'lim sifatiga erishiladi.

Ingliz tilini o'qitishda mashq va topshiriqlarning o'rni D. Nunan, [4,211] J. Willis (12), J. Richards va T. Rodgers, [5,254] V.A. Buxbinder (4), A.N. Shukin (11), I.L. Bim (2), V.I. Andriyanova (1), V.A. Brilova (3), J.J. Jalolov (6), M. Djusupov (5), S. Saidaliyev (10) va E. Lagaylar tomonidan ilmiy tadqiqot etilgan.

Ingliz tilini samarali o'qitish uchun mashqlarni to'g'ri tizimlash va munosib ketma-ketlikda bajarish lozim, bu esa, albatta, ilmiy izlanishlar asosida amalga oshiriladi. Ingliz olimi D. Nunan chet tilini o'rganish uchun topshiriqlarni ularning maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagi ikki turga bo'lishni taklif qiladi: 1) autentik mashqlar — real hayotda tilni amaliy qo'llashga mo'ljallangan topshiriqlar; 2) pedagogik mashqlar — o'quvchilarning bilimni maqsadli ravishda takomillashtirishga mo'ljallangan topshiriqlar [6,211].

Ko'pgina manbalarda olimlar topshiriqlarni dizayni va tavsifiga ko'ra tasniflashgan. Bunday olimlardan, T. Pika topshiriqlarni quyidagicha tasniflaydilar: 1) Jigsov mashqlar (Jigsaw tasks) — talabalar aralashtirilgan ma'lumotning turli qismlarini birlashtirib, uni yaxlit holga keltirishlari lozim; 2) ma'lumot

tushirib qoldirilgan mashqlar (information gap) — o'quvchilarning birinchi guruhida ma'lumotning bir qismi bor bo'lsa, ikkinchi guruhda to'liq shaklda bo'ladi. Ma'lumot to'liq bo'lishi uchun birinchi guruh a'zolari tushirib qoldirilgan bo'shliqlarni ikkinchi guruhdan ma'lumotlarni so'rab to'ldirishlari lozim; 3) muammoni hal qilish mashqlari (Problem-solving) — o'quvchilarga muammo beriladi va ular buning yechimini topishlari lozim bo'ladi; 4) qaror qabul qilish mashqlari (decision-making) — bunday topshiriqni bajarishda ham muammo hal qilinadi, lekin muammoni hal qilish mashqlaridan farqi shundaki, talabalar yechim sifatida har xil variantlardan birini tanlashi kerak bo'ladi. Ya'ni o'quvchi/talabaga taklif qilingan yechimlar variantlari beriladi; 5) fikr almashuvchi mashqlar (Opinion exchange) — talabalar muhokama qilinayotgan mavzu bo'yicha o'z fikrlarini almashadilar[7,235].

Ingliz tili darslarini an'anaviy o'qitishda olim J. Uillis o'quvchilarga topshiriqlar berish orqali ularning salohiyatini oshirish mumkinligi haqida ilmiy mulohaza yuritadi. U tadqiqotida topshiriqlarni oltita guruhga ajratadi: 1) ro'yxat (listing); 2) tartibga solish va saralash (ordering and sorting); 3) taqqoslash (comparing); 4) muammolarni hal qilish (problem solving); 5) shaxsiy ma'lumotlarni bo'lishish (sharing personal information); 6) ijodiy mashqlar (creative tasks) J. Richards va T.Rodgerslar ham mashqlarni tasnifini beradi: 1) bir tomonlama yoki ikki tomonlama (one way or two way) — topshiriq bir tomonlama ma'lumot almashishni o'z ichiga oladimi yoki ikki tomonlama almashishni; 2) konvergent yoki divergent (convergent or divergent) — talabalar umumiy maqsadga erishadimi yoki bir necha xil maqsadlarga erishadimi; 3) hamkorlik yoki raqobat (collaborative or competitive) — talabalar topshiriqni bajarish uchun hamkorlik qiladimi yoki topshiriqni bajarish davomida bir-biri bilan raqobatlashadimi; 4) bitta yoki bir nechta natijalar (single or multiple

outcomes) — bitta natija bo'ladimi yoki har xil natijalarga erishish mumkinmi; 5) aniq yoki mavhum til (concrete or abstract language) — topshiriq aniq tilni yoki mavhum tildan foydalanishni nazarda tutadimi; 6) oddiy yoki murakkab jarayon (simple or complex processing) — topshiriq nisbatan oddiy yoki murakkab kognitiv jarayonni talab qiladimi; 7) sodda yoki murakkab til (simple or complex language) — topshiriqning lingvistik talablari nisbatan sodda yoki murakkabmi; 8) voqelikka asoslangan yoki voqelikka asoslanmagan (reality-based or not reality-based) — topshiriq hayotiy faoliyatni aks ettiradimi yoki pedagogik faoliyatnimi. A.N. Shukin esa mashqlar tizimini 1) taklif etishiga ko'ra; 2) tavsifiy xarakteriga ko'ra; 3) bajarilish usuliga ko'ra kabi kategoriyalarga ajratadi. Olim mashqlar tizimi kategoriyasini aniq va tushunarli bo'lishi uchun har bir kategoriyani ham o'z navbatida quyidagicha guruhlarga ajratadi: 1) taklif etishiga ko'ra: a) nazorat, b) kompleks, d) reseptiv mashqlar; 2) tavsifiy xarakteriga ko'ra: a) dialogik, b) monologik mashqlar; 3) bajarilish usuliga ko'ra: a) og'zaki yoki yozma, b) sinfda yoki uyda, d) yakka yoki jamoa bo'lib bajariladigan mashqlar. E.A. Lagay ham chet tilini o'qitishda mashqlarni quyidagicha uch turga ajratib, foydalanish maqsadga muvofiq deb ta'kidlaydi: 1) reseptiv mashqlar: a) tayyorlov, b) analitik, d) imitativ; 2) reproduktiv mashqlar: a) sintetik, b) yarimkonstruktiv; 3) produktiv mashqlar: a) konstruktiv, b) transformatsion J. Jalolov "Chet til o'qitish metodikasi" kitobida "Vulf Abramovich Buxbinder esa informatsion, operatsion va motivatsion mashqlar haqida tadqiqot olib borgan. Sodda qilib, ularni bilim, ko'nikma, malaka berish mashqlari, deyish joizdir", — deb yozadi. Ya'ni information mashqlar bu bilim beruvchi mashqlar bo'lsa, operatsion mashqlar talabada ko'nikmani shakllantiradi. Motivatsion mashqlar esa o'z navbatida o'rganuvchining til bilish malakasini rivojlantiradi. J.Jalolov metodist olimlar mashqlarni shakllantiruvchi, rivojlantiruvchi va takomillashtiruvchi mashq turlariga ajratgan bo'lib, mazmunni o'zlashtirishda shakllantiruvchi, o'rgangan bilimni qo'llashda rivojlantiruvchi, produksion jarayonda esa takomillashtiruvchi mashqlar qo'llanishini ta'kidlab o'tadi. M. Djusupov esa mashqlarni: 1) til sistemalarida bilimlarni shakllantirishga doir; 2) til dinamikasida bilimlarni shakllantirishga doir; 3) nutq faoliyatida ko'nikma va malakalarni shakllantiruvchi mashqlar kabi guruhlarga ajratadi hamda chet tilini o'qitishda birinchi va ikkinchi guruh mashqlarini tayyorlov, uchinchi guruhni esa asosiy mashq sifatida foydalanish mumkin deb hisoblaydi (5). Yana bir o'zbek olimi S.Saidaliyev mashqlarni: tilga oid va tayyorlov mashqlariga ajratadi. Olimning ta'kidlab o'tishicha, birinchi guruhga kiruvchi tilga oid mashqlar o'quvchiga tildan muomala vositasi sifatida foydalanishiga o'rgatuvchi mashqlar hisoblansa, tayyorlov mashqlari tilning fonetikasi, grammatikasi, leksikasini hamda nutq mexanizmlarini shakllantiruvchi mashqlardir.

Olimlar tomonidan mashq va uning turlari ustida olib borilgan ilmiy izlanishlarni tahlil qilish chog'ida chet tilini o'qitishda mashqlarni ma'lum bir sistema asosida tashkil etish muhimligiga hech bir shubha qolmadi. Topshiriq va mashqlarning tasnifi borasidagi tadqiqot ishlarini o'rganib chiqib, biz filologik yo'nalish talabalariga ingliz tilini o'qitishda an'anaviy (offlayn) ta'limni samarali olib

borish uchun quyidagi mashqlar tasnifini ishlab chiqdik: 1) motivatsion mashqlar; 2) sinov mashqlari; 3) tanqidiy fikrlash mashqlari. Chet tilini, xususan, ingliz tilini o'qitishda mashqlardan shu ketma-ketlikda, ya'ni dars boshida motivatsion, undan so'ng mavzuga doir sinov, keyin esa tanqidiy fikrlash mashqlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. 1) Motivatsion mashq (motivational task) — o'quvchilarni asosiy mashqqa tayyorlab, dars davomidagi keyingi jarayonlarda talabalarni yuqori qiziqish bilan faol bo'lishga undovchi topshiriqlar. Ba'zida talabalar topshiriqlarni bajarishdan zerikishlari mumkin, bunday vaziyatda mazkur mashqlar talabalarga motivatsiya berib, yana yangidan topshiriqlarni qiziqish bilan bajarishga undaydi. Motivatsion mashqlar talabalarni ingliz tilini o'rganishga qiziqishini oshiradigan mashqlar bo'lib, mashg'ulot oxirida talabalar chet tilini o'rganishga ishtiyoqlari oshib, qiziqish bilan o'quv jarayonini davom ettiradilar. Misol sifatida tajriba-sinov davomida talabalar tomonidan qiziqish bilan bajarilgan quyidagi motivatsion mashqlarni keltirib o'tamiz.

Motivational task This task can be played individually or with two teams. To set up the task, pass out an index card and a pen for each participant. Ask each person to write down something interesting they have done. Try to instruct students to write a fact that most people don't already know – the sillier (or more unbelievable) the better. Collect all the cards (separate them into two piles if two teams are playing). Shuffle the cards and then pass them back out. Each person (or team) takes turns reading aloud their card and then the reader must guess whose fact he or she read. After he or she guesses, the guessed student simply says «yes» or «no». If the person guesses correctly, the guessed person can briefly explain what they wrote (if desired). The guessing continues until all cards are exhausted. Everyone reveals who wrote which card at the end. 2) Sinov mashqlari — yangi mavzuni o'rganish uchun bajariladigan topshiriqlar. Sinov mashqlari quyidagi ikki usulda foydalanilishi mumkin: 1) mavzu o'qituvchi tomonidan tushuntirilmasdan, aksincha talabalarning o'zlari anglab yetishlariga undash maqsadida yangi mavzu doirasidagi bir necha mashqlar o'quvchilarga beriladi. Bu topshiriqlarni bajarib, o'qituvchidan xatolari haqida fidbek olgandan so'ng, o'quvchilar yangi mavzuni o'zlari tushunib yetadilar. 2) Yoki sinov topshiriqlarini o'qituvchi yangi mavzuni tushuntirgandan so'ng, konsepsiyani amalda qo'llash va yaxshiroq tushunish uchun berish mumkin.

Ingliz tilini samarali o'qitishda sinov mashqlarini quyidagi texnologiya orqali bajarish maqsadga muvofiq. Talabalarning mustaqil ingliz tilini o'rganishga undash maqsadida darslikdagi tayyor mashqlar emas, balki ularni moslashtirib foydalanish lozim. Retseptiv til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun tinglab tushunish va o'qib tushunish mashqlarini quyidagicha moslashtirish lozim: talabalar ingliz tilidagi matnni tinglab yoki o'qib bo'lgach, o'qituvchi tomonidan tayyorlangan yoki darslikda berilgan savollarga javob berish o'rniga, o'quvchilar o'zlari matn yuzasidan savollar, to'g'ri/noto'g'ri mashqi uchun matn asosida to'g'ri/noto'g'ri gaplar tuzadilar. So'ng talabalar tengdoshlarining ingliz tilidagi matnni tushunganini tekshirish uchun o'zlari tuzgan savollarni so'rashlari va tengdoshlarining savollariga javob berishlari lozim bo'ladi. Albatta, avval tayyor, faqat javobini topadigan mashqlarni bajargan talabalar uchun bunday mashqlar qiyin va zerikarli tuyulishi tabiiy. Bunday qiyinchilikni bartaraf etish uchun dars davomida moslashtirilgan mashqlardan birdaniga to'liq emas, balki har bir darsda birma-bir foydalanish maqsadga muvofiq. Shunda talabalar moslashtirilgan sinov mashqlarini qiyinchiliksiz bajara oladi. Bunday mashqlarni bajarish orqali filologik yo'nalish talabalari nafaqat ingliz tilini o'rganadilar, balki bo'lajak o'qituvchi sifatida o'zlari mashqlarni til o'rganuvchilarga moslab o'zgartirishlar kiritish kabi kasb mahoratini ham rivojlantiradilar. Sinov mashqlariga misol sifatida quyidagilarni keltiramiz: An'anaviy foydalanilayotgan tinglab tushunish mashqi: Moslashtirilgan tinglab tushunish mashqi: Listen to a song "9 to 5". Make 5 comprehension questions based on the song. Ask and answer created comprehension questions in pairs to check that your partner understood the song. An'anaviy foydalanilayotgan o'qish mashqi:

Produktiv til ko'nikmalari uchun taklif qilingan texnologiyada gapirish va yozishni, shu bilan birga bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining muhim kasb mahoratlardan biri baholash ko'nikmasini rivojlantirish uchun sinov mashqlari quyidagicha moslashtiriladi: talabalarga gapirish/yozishlari uchun mavzu, mashqni bajarishlari uchun yo'riqnoma va baholash mezoni beriladi. Mashqlar yakka tartibda yoki kichik guruhlarda bajarilishi mumkin. Talabalar berilgan mavzu va baholash mezoni asosida topshiriqni bajargandan so'ng, partadoshlari yoki boshqa guruh vakillari bilan bajargan mashqlarini almashadilar. Ya'ni yozish ko'nikmasini rivojlantirish mashqlarida yozgan insho yoki xatni almashsalar, gapirish mashqlarida bir-birlariga nutq so'zlaydilar. Talabalar bir-birlarini berilgan baholash mezoni

asosida tekshirib, fidbek beradi. Tengdoshlarining fikr-mulohazalarini inobatga olgan holda talabalar yozma ishlarini qayta yozib, keyin o'qituvchiga tekshirish uchun topshiradi. Gapirish mashqlarida esa tengdoshining fikr-mulohazasini inobatga olib, xatolarni tuzatib, o'qituvchiga yaxshiroq nutq so'zlash imkoniga ega bo'ladi. Bu, albatta, talabaning xatolari kamayishiga, bir-biridan o'rganib bilimlari oshishiga va o'z navbatida yuqoriroq baho olishiga hamda eng muhimi ingliz tilini mustaqil ravishda o'rganishiga olib keladi. Gapirish ko'nikmasini rivojlantirish uchun namuna sifatida quyidagi mashqni keltiramiz. Moslashtirilgan gapirish mashqi: You are given following topic and one to two minutes for preparation. Firstly, practice the speech with your partner for 4-6 minutes, and give feedback. Next, the teacher examines you. Remember: in task one, you are scored how appropriately evaluating and giving feedback on your partner's speech (in the peer feedback section). In task 2, You are scored on how well you speak. Task 1. Answer the questions to your partner. Evaluate peer speech according to the given rubric and write your feedback in the peer feedback section. Appearance and personality What does your closest friend look like? Do you and your friends have similar personalities?

How important is it for you to look good? What makes good friend? Are you good at keeping secrets? Task 2. Exclude errors from your speech and develop it considering your peer's feedback in task 1. Speak to the teacher about the chosen topic and answer the questions. Talabalar yuqoridagi kabi moslashtirilgan og'zaki nutqni rivojlantiruvchi mashqni bajarganda bir-birlarini tekshirish uchun baholash mezonini ishlab chiqildi. Mazkur baholash mezonida og'zaki nutqni quyidagi beshta mezon asosida tekshirish talab etiladi: 1) aniq va tushunarli nutq so'zlash; 2) grammatik tuzilmalardan oqilona foydalanish va grammatik xatolar; 3) so'z boyligining yetarliligi va so'zlarni kontekstga mos ravishda to'g'ri qo'llay olish; 4) ravon nutq so'zlay olish va to'g'ri talaffuz; 5) berilgan vaqt ichida fikrni to'liq bayon etish va o'ziga ishonch bilan nutq so'zlash. Ushbu mezonlarning har biriga maksimal uch ball dan ajratilgan va har bir baholash mezoniga qay holatda bir, ikki yoki uch ball qo'yilishi batafsil tavsiflangan bo'lib, umumiy hisobda talaba maksimal 15 ball olishi mumkin.

Yuqoridagi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining gapirish ko'nikmasini rivojlantirish uchun tavsiya etilayotgan baholash mezonining "Peer feedback" bo'limiga talabalar tengdoshlarining nutqi borasidagi o'z fikr-mulohazalarini yozadilar va buning uchun ham baholanadilar. Bizning fikrimizcha, bu kabi baholash mezonidan foydalanish bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kelajakda o'quvchilarining og'zaki nutqlarini tekshirish chog'ida hech bir qiyinchilikka duch kelmasligini ta'minlaydi.

O'quvchilar moslashtirilgan yozish mashqni bajarganda bir-birlarining ishlarini tekshirish uchun maxsus baholash mezonini ishlab chiqildi (2-jadvalga qarang). Mazkur baholash mezonida yozish ko'nikmasini quyidagi beshta mezon asosida tekshirilish talab etiladi: 1) tuzilma (inshoning barcha tarkibiy qismlarining mavjudligi va to'g'ri tartibda berilganligi); 2) berilgan savol yoki mavzuga to'g'ri va mos javob berish; 3) so'z boyligining yetarliligi va so'zlarni kontekstga mos ravishda to'g'ri qo'llay olish; 4) Grammatik

tuzilmalardan kontekstga mos ravishda oqilona foydalanish va grammatik, texnik xatolar; 5) mualliflik fikrning mavjudligi va uni to'g'ri bayon eta olish. Ushbu mezonlarning har biriga maksimal uch ball dan ajratilgan va har bir baholash mezoniga qay holatda bir, ikki yoki uch ball qo'yilishi batafsil tavsiflangan bo'lib, umumiy hisobda talaba yozilgan insho uchun maksimal 15 ball olishi mumkin.

Yozma nutqni tekshirish uchun tavsiya etilgan rubrikada ham an'anaviy foydalanilayotgan rubrikadan farqli o'laroq, tengdoshlarning bir-birlarining insholari borasidagi fidbeklari uchun "Peer feedback" bo'limi mavjud. Bu esa, o'z navbatida, talabalarni (Linguodidactics and Methods Technologies of Teaching Languages Avazmatova M. M. DOI: 10.36078/1665033917 63 O'zbekistonda xorijiy tillar, 2022, № 4 (45), 53-66) tengdoshlarining ishlarini tekshirish uchun chuqur mulohaza yuritishga, analiz va sintez qilishga undaydi. Tengdoshlarning bir-birini baholashi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining baholash va fidbek berish malakalarini rivojlantiradi. Yuqorida ko'rsatib o'tilgan moslashtirilgan gapirish va yozish mashqlarida talabalar mashqni bajarish bilan birgalikda, tengdoshlarini ham baholashlari va fikr-mulohazalarini berishlari lozimligi talabalarni o'z-o'zidan tanqidiy fikrlashga undaydi. 3) Tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashqlar. Tanqidiy fikrlash chuqur o'rganishni rag'batlantiradi va rivojlantirish kerak bo'lgan asosiy ko'nikma hisoblanadi, shuning uchun mazkur mashqlar o'quvchilarga bu ko'nikmani shakllantirish va rivojlantirish uchun beriladi. Sinov topshiriqlarini bajargandan so'ng, talabalar mavzuni o'zlari tushunganlarida, berilgan mavzuni samarali o'zlashtirish va real hayotda qo'llash uchun tanqidiy fikrlash mashqlarini bajarishlari lozim. Tanqidiy fikrlash mashqiga namuna sifatida quyidagi mashqni keltirib o'tamiz. Critical Thinking Task You need to agree on when to have classes and how to prepare

for the exam. Suggest solution to the situation. Student: You are doing an English language course and want to take the exam. There is an exam in two weeks' time but you haven't finished the course. The next exam is in six months' time, but you don't want to wait; you want to do the exam soon. You would like the teacher to give you extra lessons so you are ready for the exam in two weeks' time. Teacher: You are the teacher of the English course. The course ends in one month. You also teach another course in the evenings. You do not have much free time and you don't really want any more work. Yuqorida keltirilgan texnologiya va mashqlar sistemasidan foydalanib olib borilgan an'anaviy (offlayn) ingliz tili darslaridan so'ng talabalardan darslar haqida fikrlarini bilish maqsadida Google form orqali onlayn tarzda anketa-so'rovnoma o'tkazildi va quyidagi natijalar olindi. Anketa-so'rovnomaning to'liq shakli bilan quyidagi havola orqali tanishishingiz mumkin:

Anketa-so'rovnoma natijasidan ko'rinib turibdiki, 62,2% (130 ta) talaba an'anaviy ingliz tili darslarining samarali bo'lishida bajarilgan motivatsion mashqlar, 61,7% (129 ta) talaba sinov mashqlari, 59,3% (124 ta) talaba esa tanqidiy fikrlash mashqlarini, 53,6% (112 ta) i tengdoshlarni baholashni a'lo darajada deb ta'kidlagan. Bu esa, o'z navbatida, mashqlarni motivatsion, sinov va tanqidiy fikrlash kabi tasniflash va shu tartibda qo'llashning samarali ekanligini ko'rsatadi [8,53].

Xulosa qilib aytganda yuqorida olingan natijalardan ko'rinib turibdiki, an'anaviy (offlayn) ingliz tili darslarining samarali bo'lishi uchun taklif qilingan metodikani 49,8% tajriba ishtirokchilari a'lo, 18,7% i juda yaxshi, 26,8% i yaxshi deb qayd etgan bo'lsa, bor yo'g'i 3,3% (7 ta) qoniqarli va 1,4% (3 ta) talaba yomon deb ta'kidlagan. Bundan xulosa qilish mumkinki, tajriba davomida an'anaviy (offlayn) ingliz tili darslarini samarali o'tishini ta'minlash uchun taklif qilingan texnologiya va mashqlar tizimi borasida tajriba ishtirokchilarining fikrlari ijobiy.

Foydalanilgan adabiyotlar

Holliday, D. C. (2005). *Cooperate and feel great: Cooperative learning training manual*. Lanham: University Press of America.

Liao, H. C. (2005). *Effects of cooperative learning on motivation, learning strategy utilization, and grammar achievement of English language learners in Taiwan*. Dissertation/Thesis.

Kao, E. S. (2003). *The effectiveness of small-group discussion on the improvement of EFL learners' reading ability in large*. Taipei, Taiwan: Tamkang University Press.

Nunan D. *Designing Tasks for the Communicative Classroom*, New York: Cambridge University Press, 1999, 211 p.

Richards J.C. and Rodgers T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching, A description and analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 254 p.

Lagai E.A. *Lingvometodicheskie osnovy obucheniya uchaschikhsya bilingvov 5-6 klassov sredstvam vyrazheniya opredelitel'nykh otnoshenii v russkom yazyke (Linguometodic Foundations of Teaching Bilingual Students Grades 5-6 by Means of Expressing Definitional Relations in the Russian Language)*, candidate's thesis, Tashkent, 2005, 196 p.

Richards J.C. and Rodgers T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching, A description and analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 234 p.

Muxtorjonovna M.A *Filologik yo'nalishlarda ingliz tilini an'anaviy (offlayn) tarzda samarali o'qitish texnologiyalari // Scientific-methodological electronic journal "Foreign Languages in Uzbekistan", 2022, No 4 (45), 53-66 https://journal.fledu.uz ISSN: 2181-8215 (online) Toshkent, O'zbekiston., -B. 53-66.*